

**DEÜ İLAHİYAT FAKÜLTESİ,
SOMA BELEDİYESİ
ve
SOMA İLÇE MÜFTÜLÜĞÜ**

**Kur'an'ın Nüzûlünün
1400. yılı münasebetiyle**

**KUR'AN'DA
AİLE
-SEMPOZYUMU-**

10-11 ARALIK 2010

SOMA

DEÜ İlahiyat Fakültesi Dekanlığı

ve

SOMA Belediyesi

İşbirliği ile yayımlanmıştır.

Eserdeki bildiri ve müzakerelerin dinî, ilmî ve hukukî sorumluluğu sahiplerine aittir.

Bildiriler müzakereler doğrultusunda gözden geçirilmiştir.

Eserin Adı: Kur'an'ın Nüzûlünün 1400. yılı münasebetiyle

KUR'AN'DA AİLE SEMPOZYUMU

Baskı Yeri ve Tarihi: İzmir- Temmuz 2011

ISBN: 978-9944-172-91-5

Editör

Prof. Dr. Hüseyin YAŞAR

Editör Yardımcıları:

Dr. Mehmet Çiçek

İlker Yenen

Bekir Esen

Emin Yıldırım

Ali Doğan

Kapak

Tibyan Yayıncılık – Ramazan ÇELİK

Montaj Baskı Cilt

Tibyan Yayıncılık Basım Yayım Matbaacılık San.Tic.Ltd. Şti.

1145/1 Sok. No:64/A-1 Yenişehir –İZMİR

Tel : 0 232 459 77 78 Faks: 0232 449 3293

e-posta.tibyan yayincilik@gmail.com – www.kitapbasimi.com

Kültür Bakanlığı Sertifika No: 16613

Basım Tarihi: Şubat 2012

DEĞER AÇISINDAN KUR'AN'DA ve HADİSLERDE AİLENİN BİRLİĞİ ve DEVAMLILIĞI

Dr. Serpil BAŞAR*

GİRİŞ

Toplumun sosyal yapı taşı ve ilahi nizamın yeryüzündeki bir görüntüsü ailedir. İslam dini, insanı cahiliye bunalımından kurtarmak için, aileyi sağlam bir temele dayandırmak istemiş ve ailenin insanın fitratından olduğunu,¹ onu ayakta tutacak huzur ihtiyacının da fitrattan olduğunu vurgulamıştır.² Buna rağmen, bugün bu gerçekleri kabul etmiş bireylerin kurduğu ailelerde de boşanmalar görülebilmektedir. Din, bir kimlik olarak benimsenmiş olabilir ama, “din, insan davranışlarını etkileyen bir değerler sistemi olarak yaşamda var mıdır?” bu sorunun cevabı önemlidir. Bu yüzden amacımız, Kur'an ve sünnette ailenin oluşumundan itibaren, onun birliğini sağlamayı hedefleyen temel değer ilkelerini ortaya koyup, günümüz aile sorunlarına çözüm oluşturabilecek bir katkı sağlamaktır. Özellikle ailenin bütünlüğü ve mutluluğunun doğrudan bireylerin ahlakî gelişmişliği ve manevî olgunlukları ile de ilgili olduğu düşünülürse, bu değerlerin pratik anlamda hayata anlam veren bir hale getirilmesi ile ailenin birliği ve devamlılığı konusunda etkinleştirilmesinin ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Değer; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı nitelik,³ felsefi manada bireyin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey olarak tanımlanmakta ve toplumsal alanda ayırt edici bir tasnifi de

---

* İzmir İl Vaizi, İzmir Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Görevlisi, serpilbasar@hotmail.com

¹ “Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının...” (Nisa, 4/1)

² “Sizi bir tek candan yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini yaratan O'dur...” (A'raf, 7/189)

³ Pars TUĞLACI, *Okyanus Türkçe Sözlük*, Pars Yayınevi, İstanbul 1971, I, 521.

beraberinde getiren bir özellik taşımaktadır.⁴ Amaç veya araçlar hakkındaki inanç, kıymet, paha anlamına gelen değer, doğrular ve yanlışlar konusunda insanı uyarıcı nitelikte olursa bu ilkelere dini değer, kendi içinde uyumlu bir toplum kurulabilmesi ve kendisini yeniden üretebilmesi için, o toplumda yaşayan bireylere kazandırılan davranış kalıpları ve eğitimsel kollara kültürel değer, inanç ve ideolojiler arasında bir tercih yapılabilmesinde aydınlatıcı rol oynayan düşünsel mihenk taşlarına da felsefi değer denir. Bu şekildeki değer ölçülerine göre değerli bulunan söz, eylem, davranışlar veya somut varlıklardan her biri değer olarak kabul edilmektedir.⁵ Bu anlamda Kur'an, bir bilgi ve inanç objesi olarak inananlar için yol gösterici bir ölçüt yani hayat ile ilgili değerlerin ölçütüdür.⁶ Ancak bu ölçüleri nasıl ele alırsak alalım, bireyin ve toplumun dindarlık anlayışında ahlak değerlerinin ne kadar ve nasıl yer ettiği konusu, asıl sorun olan noktadır. Yani dinin değer ölçütlerinin kişilerin davranışlarında ne kadar ve nasıl yer aldığı, asıl önemli olandır.

1-Kur'an'da ve Hadislerde Aile Birliğini Sağlayan Değerler

Nikah ve Evliliğin Değeri

Nikah akdi, daha önce birbirine yabancı olan bir kadın ile bir erkeği karı-koca haline getiren ve kurulan birlikteliği aileye dönüştüren bir bağıdır.⁷ O halde öncelikle bu bir araya gelme fiilinin dayandığı sağlam temelden bahsetmemiz gerekir. Bu sağlam temel, sahîh bir nikahtır.⁸ Önemli bir anlaşmadır ve Kur'an'da nikah, "sağlam bir teminat" olarak nitelendirilmiştir.⁹ Nikah, aynı zamanda karşılıklı hak ve yükümlülükler doğuran bir sözleşmedir.¹⁰ Bu sözleşmeye göre Kur'an, kocanın karısı, hanımın da kocası üzerinde bir takım haklarının bulunduğunu bildirmek-

⁴ Ömer DEMİR, Mustafa ACAR, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara 1997, s. 212.

⁵ Gordon MARSHALL, *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürçü), Bilim Sanat Yayınları, Ankara 1999, s. 134.

⁶ Celal KIRCA, *Hayatın İçinde Hayat İle Birlikte Kur'an'ı Anlama*, Marifet Yayınları, İstanbul 2010, s. 15.

⁷ Hayrettin KARAMAN, *İslam'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006, s. 188.

⁸ Nihat DALGIN, *Aile Kurumunun Nikah Aşaması İle İlgili Sorunları ve Kaynakları*, D.İ.B. Aileye İlişkin Sorunlar İstişare Toplantısı, Ankara 2008, s. 29.

⁹ "Vaktiyle siz birbirinizle haşır-neşir olduğunuz ve onlar sizden sağlam bir teminat almış olduğu halde onu nasıl geri alırsınız!.." (Nisa, 4/21)

¹⁰ Fahrettin ATAR, "Nikâh" DİA İstanbul 2007, c. XXXIII, s. 112.

tedir.¹¹ Bu tür bir sözleşme ile başlayan evlilik kadın ve erkeğe gereklidir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in; "Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenmeye gücü yeterse, evlensin. Çünkü evlenme, gözü ve iffeti harama karşı daha fazla koruyucudur..."¹² hadisini bu bağlamda düşünmemiz gereklidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) yine evliliğin değerinden bahsederek, evliliğe açıkça teşvik etmiştir: "Allah, üç kişiye mutlaka yardım eder: Hürriyetine kavuşmak isteyen köleye, iffetini korumak için yeni evlenene ve Allah yolunda cihad edene."¹³ Ayrıca Resulullah (s.a.v.); "Nikah, benim sünnetimdir. Sünnetimi terk eden benden değildir. Evleniniz, çünkü ben sizin çokluğunuz ile diğer ümmetlere övüneceğim. Hali vakti yerinde olan evlensin, eli dar olan da oruç tutsun."¹⁴ buyurmuştur. "Nikahı ilan edin, onu mescitlerde yapın. Düğünde def çalın. Helal olan evlilik ile, haram olan zina arasındaki fark nikah kıymaktır."¹⁵ derken de nikahtaki aleniyetin toplumsal kabul için gerekli olduğuna ve haram ile helal arasındaki farkın nikah olduğuna işaret etmiştir. Sahih bir nikahla hayatlarını birleştiren kadın ve erkeğin birlikteliği, bu yüzden toplumun onayını almaktadır. Bu nedenle nikah, iki cins arasında oluşan kuvvetli ve derin bir bağdır, amaç da huzuru sağlamaktır.¹⁶

Nikâh aslında, Allah'ın ihsanına ulaşma sonucunu da doğurmaktadır. Çünkü Yüce Allah (c.c.), evlenenleri fakir oldukları takdirde

¹¹ "...Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler. Allah azîzdür, hakîmdir." (Bakara, 2/228);

"Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. Siz iftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alır mısınız? Vaktiyle siz birbirinizle haşır-neşir olduğunuz ve onlar sizden sağlam bir teminat almış olduğu halde onu nasıl geri alırsınız! (Nisa, 4/20-21);

"İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz..." (Talak, 60/7)

¹² Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buhari, **el-Camiu's-Sahih**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, II, 117, Nikah, 2.

¹³ Muhammed b. İsa et-Tirmizi, **es-Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, XIII, 184, Fedailu'l-Cihad, 20, Hadis: 1655.

¹⁴ Muhammed b. Yezid Ebi Abdillâh b. Mace, **es-Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, XVII, 592, Nikah, 1, Hadis: 1846.

¹⁵ et-Tirmizi, **a.g.e.**, XIII, 398, Nikah, 6, Hadis, 1088.

¹⁶ "Huzur bulmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet meydana getirmesi de O'nun varlığının delillerindedir. Doğrusu bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır." (Rum, 30/21)

nimetlendireceğini ifade etmektedir.¹⁷ Ancak sahabe arasında evlilik konusunda tereddüt edenler de olmuştur. Said b. Hişam, Hz. Aişe ile bu durumu paylaşıp ona danışarak şöyle demiştir: “Ben sana bekar kalma konusunu soruyorum, bu konuda ne dersin?” Hz. Aişe; “Sakin bunu yapma, Yüce Allah’ın; “Biz Senden önce de peygamberler gönderdik ve onlar için zevceler ve çocuklar kıldık. (Ra’d, 13/38) dediğini duymadın mı? Öyleyse bundan uzak dur.” diye cevap vermiştir.¹⁸ Ancak her şeyden önce eş olmak, insan hayatı için gerekli bir denge unsurudur. Sahabeden üç kişi kendi hayatları için gecelerin tamamını namazla geçirme, diğeri yıl boyunca oruç tutma üçüncüsü de, kadınlardan uzak durup hiç evlenmeme kararı verince, Hz. Peygamber (s.a.v.); “Siz şöyle şöyle söyleyen kimselersiniz. Bilmiş olun ki vallahi ben Allah’tan en çok korkunuz ve en fazla korununuzum. Ancak ben bazen oruç tutarım bazen de tutmam. Gecenin bir kısmında namaz kılarım ve bir bölümünde uyurum. Kadınlarla da evlenirim. İşte benim yolum, budur. Artık benim yolumdan kim yüz çevirirse benden değildir.”¹⁹ buyurmuştu. Bu olay, hayatta dengeli olmak için evlenme gerekliliğini bize hatırlatır. Hatta bu dengeyi korumak için, Hz. Peygamber (s.a.v.), kocanın, eşini ihmal edecek davranışlardan uzak durmasını istemiştir. Gecelerini namaz kılarak ve gündüzlerini oruç tutarak geçiren Abdullah b. Ömer’e; “Namaz kıl sonra uyu; oruç tut, sonra oruç tutmadığın günler de olsun. Çünkü vücudunun, gözünün ve hanımının senin üzerinde hakları vardır.”²⁰ buyurmuştur. Bu anlamda Hz. Peygamber (s.a.v.), bir eş ile hayatı paylaşmanın gereğine inanmış, bunu uygulamış ve kendisini örnek göstermek suretiyle insanları evliliğe teşvik etmiş,²¹ “Yediklerinizden onlara da yediriniz, giydiklerinizden onlara da giydiniz, onları dövmeyiniz ve kötölemeyiniz.”²² şeklinde haklara da dikkat etmek gerektiğini hatırlatmıştır.

Söz konusu ayet ve hadisler dikkate alındığında meşru bir birliktelik için sağlam bir teminat olarak nitelendirilen nikahın, kadın ve erkeğin hayatında önemli bir yeri olması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu gereklilik

¹⁷ “Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olan ve her şeyi bilendir.” (Nur, 24/32)

¹⁸Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesai, **es-Sünenü'l-Kübra**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, VI, 60, Nikah, 4, Hadis: 3215

¹⁹ Müslim b. Haccac, **el-Camiu's-Sahih**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, V, 1020, Nikah, 1, Hadis: 1401.

²⁰ Şehabuddin Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalani, **el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe**, Mısır 1939, IX, 5199.

²¹ Müslim, **a.g.e.**, V, 1032, Nikâh, 5, Hadis: 1411.

²² Ebu Davud Süleyman b. el-Eş'as b. İshak, **es-Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, VIII, 606, Nikâh, 40, 41, Hadis: 2146.

için, evlilik birliğinin sağlam temeli olan nikahın, karşılıklı hak ve sorumluluk ilişkisini oluşturmasının, kişilerin bunları yaşama geçirmedeki ahlaki olgunlukları ile de ilgili oluşu gözden kaçırılmamalıdır. Birbirine zarar vermeden, birbirinin yararına olacak şekilde mutluluk üretmek üzere bir araya gelecek çiftlerin oluşturdukları sahîh nikaha dayalı evlilikler, bu yüzden teşvik edilmiş, ayet ve hadislerdeki ısrarlı teşvik, sahabenin hayatında da evliliğin olumlu olarak algılanmasına neden olmuş, bu konudaki tereddütler, gerek Resulullah (s.a.v.), gerekse eşleri tarafından giderilmiştir. Ayet ve hadislerde açıkça nikaha ve evlenmeye atfedilen bu değer, ileride ele alacağımız gibi meveddet, rahmet ve sükunet duyguları ile örülerek, kadın ve erkek için daha anlamlı hale gelecektir. Özellikle bu kavramlara sahip olma özellikleri nedeni ile nikah ile başlayan evlilik, diğer anlaşmalardan farklılaşmaktadır.

Evlilik algısı, bugün de genel olarak “mutluluğu elde etmek” şeklinde olumlu bir olay olarak algılanmaktadır.²³ İnsan için nikahın ve evliliğin asıl değeri de budur.

A- Eş Olmanın Anlamı ve Değeri

İnsan olma ortak paydasında eşleri bütünlüğe taşıyan yaklaşımla, “zevc” kelimesi “birbirini tamamlayan ve birisinin varlığı diğerinin anlaşılmasına yardımcı olan iki varlıktan her biri”²⁴ anlamına gelmektedir. Şüphesiz Kur’an, evliliği teşvik etmiş,²⁵ kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi, karşılıklı çıkar ilişkisi olarak değil, karşılıklı sevgi, şefkat ve sükun ilişkisi olarak ele almış, neslin devamını da hedef haline getirmiştir.²⁶ Kur’an’ın ifade ettiği eş ilişkisinde, iki ayrı bütünün bir araya gelerek yeni bir bütün oluşturması söz konusudur. Çünkü kadın ve erkek bir araya gelmeden

²³ Evliliği, mutluluk olarak algılayanların oranı, %63.8, ihtiyaç olarak görenlerin oranı, %16.9, esarettir diyenler, %5.1, kararsızlar, %11.2. Kararsızların yüksek olmayışı nedeniyle, yakın vadede evliliğe karşı olumsuz bir gelişme beklenmemektedir. SEKAM, *Türkiye’de Aile Araştırması*, s. 45.

²⁴ Muhammed b. Ebi Bekr b. Abdülkadir er-Razi, *Tefsiru’l-Garibu’l-Kur’an*, (tahk. Hüseyin Elmalı), Ankara, 1997, s. 142.

²⁵ “Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olan ve her şeyi bilendir.” (Nur, 24/32)

²⁶ “Sizi bir tek candan yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini yaratan O’dur...” (A’raf, 7/189);

“Huzur bulmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet meydana getirmesi de O’nun varlığının delillerindendir. Doğrusu bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır.” (Rum, 30/21)

önce de vahye muhataptır ve kendi sorumlulukları ile yüz yüzedirler.²⁷ Ancak, Hz. Adem ve eşinin ilk olarak cennette kurgulanması,²⁸ onun daha dünya hayatına adım atmadan da bir eşi olduğunu göstermektedir. İnsanoğlunun daha sonra yeryüzünde huzur bulması için yaratılan eşiyile yeryüzünde yaşaması,²⁹ ahirette de eşi ile birlikte olacak oluşu,³⁰ eşin dünyadan önceki hayatı, dünya hayatı ve ahiret hayatını etkileyen önemli ve değerli bir etmen olduğunu ortaya koymaktadır.

Eş olmak için birbirine değer vermek gerekir. Değer verilmeyen ile duygusal paylaşıma gidilemez. Hz. Peygamber (s.a.v.) de; “Dünya bir geçimden ibarettir. Bu geçimlikten dünyanın en güzel nimeti de iyi eş-tir.”³¹ buyurarak bu geçimlikte en önemli konunun insanın hayatına eşlik edecek olan kişi olduğunu vurgulamaktadır. Eş bu anlamda, Allah’ın insana bir ihsanı, emaneti ve lütfudur. “Huzur bulmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet meydana getirmesi de O’nun varlığının delillerindendir. Doğrusu bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır.” (Rum, 30/21)³² ayeti eş olmanın hikmetini insana hatırlatmaktadır. Gaye ise, huzur bulmak ve huzur vermektir. Bu nedenle

²⁷ “Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, taata devam eden erkekler ve taata devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazi erkekler ve mütevazi kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar, Allah’ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.” (Ahzab, 33/35)

²⁸ “Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yeyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik.” (Bakara, 2/35);

“Ey Âdem! dedik, bu, hem senin için hem de eşin için büyük bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra yorulur, sıkıntı çekersin!” (Taha, 20/117)

²⁹ “Sizi bir tek candan yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini yaratan O’dur...” (A’raf, 7/189);

“Huzur bulmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet meydana getirmesi de O’nun varlığının delillerindendir. Doğrusu bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır.” (Rum, 30/21)

³⁰ “Onlar ve eşleri gölgeler altında tahtlara kurulurlar.” (Yâsîn, 36/56);

“Siz ve eşleriniz, ağırlanmış olarak cennete giriniz!” (Zuhruf, 43/70)

³¹ Müslim, *a.g.e.*, V, 1090, Rada, 17, Hadis: 1467; Nesai, *a.g.e.*, VI, 69, Nikah, 15, Hadis: 3230.

³² Rum, 30/21.

bekar olanlar, ahlaki olgunluğu edinmekle beraber, eş olmaya hazırlanmalı, iyi bir eş edinebilmek için dua etmeli ve gayret göstermelidirler.³³

Üstelik, eş ilişkisi sadece bu dünya ile sınırlı değildir. Ümmü Seleme bir rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e cennetteki hurilerden bahsetmesini istemiş, "Dünya kadınları mı onlar mı daha değerli?" diyerek, bu konudaki merakını dile getirmiş ve bir değer karşılaştırması istemiş, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den "dünya kadınları" cevabını almıştır.³⁴ Yine Ümmü Seleme ve Ümmü Habibe, dünya hayatında iki üç defa evlenen bir hanımın ahirette hangi eşi ile birlikte yaşayacağını sormuşlar, Hz. Peygamber (s.a.v.) bu soruyu; "Hanımlar ahlaki en güzel olanı tercih edecekler." şeklinde cevaplamıştır.³⁵ O halde eş olarak erkek ve kadın birbirini ne kadar farklı ve benzer yönleriyle sever, değer verir ve güzel duygularını ifade ederlerse hem birbirini geliştirmiş, birbirlerine uyum sağlamış, hem de kendileri mutlu olmuş olurlar. Ailede bu yüzden eşler arasında mutluluk, huzur ve paylaşım varsa orada güven, sevgi, saygı, değer verme ve değer görme var demektir.

Bununla birlikte eş kelimesinin döneme, inanca ve kültüre dayalı olarak değişkenlik gösterdiği de bir gerçektir. İnsanın eş olarak üstlendikleri, eşinden bekledikleri ve eşiyle algıladıkları, yaşadığı toplumun kabulleriyle de doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla eş kelimesi, kimi zaman anlam kaybına uğrayan, kimi zaman da yeni anlamlar kazanan bir nitelik taşımaktadır. Bu bağlamda eşe dair düşünürken ve eş olmaya dair örnek seçerken, değişmez fitri benzerliklerin yanı sıra, zaman ve mekân olgusuna dayalı değişkenlikleri de göz ardı etmemek gereklidir.³⁶ Ancak bugün "eşten memnuniyet" araştırması olarak yapılan incelemelerde elde edilen sonuçlar, eş ve evlilikten memnuniyet açısından ve bu konuda kadın-erkek arasındaki farklar açısından düşündürücüdür.³⁷

³³ "Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler başışla ve bizi takvâ sahiplerine önder kıl derler." (Furkan, 25/74)

³⁴ Ebu İshak Ahmed el-İmam es-Sa'lebi, *el-Kesf ve'l-Beyan*, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 2002, X, 140.

³⁵ el-Hafız Ebu'l-Fidâ İsmail b. Kesir, *et-Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Daru't-Tayyibe, Riyad 1999, VII, 508.

³⁶ Huriye Martı, *İdeal Bir Eş Olarak Hz. Peygamber*, D.İ.B. Balıkesir Kutlu Doğum Haftası Aile Sempozyumu, 2009.

³⁷ "Eğer imkanınız olsa ve eşinizle evlendiğiniz zamana gitseniz, aynı kişi ile evlenir misiniz?" sorusuna verilen cevaplarda; erkeklerde aynı eşle evlenme oranı, kesinlikle evet, %45.5, kadınlarda kesinlikle evet, %38. Kadınlarda evlilikten memnuniyetsizlik, % 15.3, erkeklerde % 9.8. SEKAM, *Türkiye'de Aile Araştırması*, s. 52.

B- Ailede Birliği Sağlayan Değer Kavramları

Aile birliği, insan insana ilişki biçiminin kadın ve erkek olarak en yakın örneğinin yaşandığı yerdir. Aile birliğinin sağlıklı bir şekilde tesisinde öncelikle duygusal birliğin sağlanması ve bu konudaki hassasiyetin korunup, gözetilmesi gerekmektedir. Oysa tahammül sınırlarının iyice azaldığı günümüzde ilişkilerde yaşanan boş vermişlik, duygusal hassasiyeti olumsuz etkilemektedir. Hatta zamanla bu durum, aile birliğini dağılma noktasına getirmektedir. Bu yüzden ilgili ayetler çerçevesinde aileyi bir arada tutan Kur'an değerlerini ifade eden duygu kavramları, aile birliğinin vazgeçilmez dayanaklarıdır.

c-1 Meveddet ve Rahmet:

Bireyin mutluluğunu temin eden, toplumla birey arasını bağlayan ve onu topluma kazandıran ailenin dayandığı duygusal dayanakların önemini şu ayet-i kerime açık bir şekilde ortaya koymaktadır: “*Huzur bulmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet meydana getirmesi de O'nun varlığının delillerindedir. Doğrusu bunda, düşünene bir toplum için ibretler vardır.*” (Rum, 30/21) Meveddet; sevgi,³⁸ rahmet; bağışlamak, şefkat, kalp yumuşaklığı anlamına gelmektedir.³⁹ İbn Cerir, bu ayetin izahında Hz. Havva'nın Hz. Adem'in huzur bulması için yaratıldığını ileri sürmüş,⁴⁰ Zemahşeri ise, aynı cinsten oldukları için iki kişi arasında ülfet ve huzur meydana geldiğini, “onda sükun buldu” ifadesini, “ona yöneldi, eğilim gösterdi, onunla itminana erdi” şeklinde açıklarken,⁴¹ İbn Kesir de aynı yoruma katılmıştır.⁴² Razi, bu ifadeyi, “kalben sükunet buldu” olarak açıklarken “ila” bir şeyin sonu, bir şeyin neticesi olarak kullanılır ki bu da gönül anlamına gelir” şeklinde ifade etmiştir.⁴³ Bu nedenle ailede sükunete ermenin şartları; meveddet ve rahmettir. Ayrıca Razi, cins birliğinin de sükunu meydana getirdiğini, sükunun bir eşin diğerine ulaşmasını sağlayan bir unsur olduğunu söy-

³⁸ Hüseyin b. Muhammed er-Ragib el-İsfehani, *el-Müfredat fi Garibi'l-Kurân*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut bty., s. 516.

³⁹ Ebu'l-Fazl Cemaleddin b. Muhammed b. Manzur, *Lisanü'l-Arab*, Daru'l-Mearif, Kahire bty, III, 1611.

⁴⁰ Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Camiu'l-Beyan an Te'vili Ay'il-Kur'an*, Kahire 1954, XXI, 31.

⁴¹ Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil fi Vücuhi't-Te'vil*, I-IV, el-Mektebetü't-Tevfikıyye, Kahire bty, III, 530.

⁴² İbn Kesir, *a.g.e.*, VI, 309.

⁴³ Ebu Abdillah Muhammed b. Ömer Fahrüddin er-Razi, *et-Tefsiru'l-Kebir (Mefatihü'l-Gayb)*, İstanbul 1308, VI, 707.

lemiş, ancak eşler arasında meydana gelen ilk şeyin sevgi olduğunu, daha sonra bu sevginin insanı rahmet duygusuna erdirdiğini ifade etmiştir.⁴⁴ Müfessir Kurtubî; Süddî'den şöyle nakleder: "Bu ayette muhabbetten kasıt, sevgi, rahmetten kasıt şefkattir." İbn Abbas ise, muhabbeti kocanın hanımını sevmesi, merhametten kasıt ona bir kötülük erişir endişesi duyması şeklinde açıklarken, Mücahid muhabbeti cima, rahmeti evlat olarak tefsir etmiş,⁴⁵ İbn Ebi Hatim de aynı yorumu el-Hasen'den nakletmiştir.⁴⁶ Begavi, meveddet ve rahmetin hem kocada hem de hanımda meydana geldiğine yani karşılıklı olduğuna dikkat çekerken,⁴⁷ Ebu Hayyan, İkrime'nin meveddeti nikah olarak, rahmeti de evlat olarak tefsir ettiğini nakletmiştir.⁴⁸

Bu ayete göre Yüce Allah (c.c.), neslin devamı için erkek ve dişi olarak iki cins yaratmıştır. Birbiri için yaratılmış eşlerin kuracağı aile de öncelikle insanın huzur bulacağı bir yuvadır. Buna göre, ailenin sevgi ve rahmet temeli üzerine oturtulmasını genel değer ilkesi olarak yorumlayabiliriz. Nitekim Allah Teala da ailede sevgi ve rahmet tesis ettiğini belirterek bu birliği desteklemiştir. Sevginin Allah'ın varlığının delili olarak görülmesinin, aslında iki yabancı kişi arasında nikah ile meydana gelen yakınlık, sıcaklık ve samimiyetin önemini belirtmek üzere vurgulandığını söylemek mümkündür. Burada insana bahşedilen, insanın eşinin yine kendi cinsinden olmasıdır. Ancak, her ikisi de aynı insanlık onur ve şerefine sahiptirler. Aynı özden yaratılmaları, aralarındaki uyumun kaynağını oluşturmaktadır. Bu sayede huzur ve mutluluk yaşanmaktadır. Ailede insana bahşedilen diğer şeyler de sevgi ve şefkattir. Aile fertlerini birbirine bağlayan menfaat ve çıkar bağları değil, güçlü duygu ve sevgi bağlarıdır.⁴⁹ Bu nedenle "evlilikte ilahi bir müdahale vardır" demek yanlış olmaz.

⁴⁴ er-Razi, *a.g.e.*, VI, 708.

⁴⁵ Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebibekir el-Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Müessesetü'r-Resaile, Beyrut 2006, XVI, 412.

⁴⁶ Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Razi b. Ebi Hatim, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Riyad 1997, IX, 3090.

⁴⁷ Ebu Muhammed Hüseyin b. Mes'ud el-Begavi, *Mealimu't-Tenzil*, Daru Tayyibe, Riyad 1409, VI, 266.

⁴⁸ Ebu Hayyan el-Endülüsî, *Bahru'l-Muhit*, Daru Kütübi'l-İlmîyye, Beyrut 1993, VII, 126.

⁴⁹ er-Râzi, *a.g.e.*, XVIII, 94; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul bty, VI, Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul bty, VII, 16; Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul 2003, XV, 39.

c-2 Sükunet:

Sekine; sözlükte “vakar, ağırbaşlılık, huzur, güven, rahatlık” gibi anlamlara gelir.⁵⁰ Aile birliğinde en önemli kavramlardan biri olan sükunete işaret eden bir ayet, “Sizi bir tek candan yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini yaratan O’dur. Eşi ile birleşince eşi hafif bir yük yüklendi. Onu bir müddet taşıdı. Hamileliği ağırlaşınca, Rableri Allah’a: Andolsun bize kusursuz bir çocuk verirsen muhakkak şükredenlerden olacağız, diye dua ettiler.” mealindeki A’raf, 7/189. ayettir. Bu ayet, aile kurmadaki amacın adeta zirve noktasına işaret etmekte ve şöyle demektedir: Bir ailenin mutluluğu elde etmedeki en belirgin özelliği sekinete ulaşmalarıdır. Zemaşşeri bu kelimeyi, “aynı konuda ona güvenip dayan-sın, ona eğilimde bulunsun, ondan nefret edip uzaklaşmasın diye iki cins arasındaki birbirine temayül ediş” olarak açıklamıştır.⁵¹ Müfessirler genellikle bu ifadeyi “teselli bulsun, huzur bulsun, uyum sağlasın, mutlu olsun” şeklinde tefsir etmişlerdir.⁵²

Özetle; nikah öncesinde iki ayrı hayata sahip olan insanın, öncelikle bir araya gelmesini ve yeni bir değer olan aileyi oluşturmasını sağlayacak olan değerlere temas ederken asıl önemli olan, kuruluş aşamalarında en önemli basamakların, kişilerin ahlaki ve duygusal olgunluğunun ulaşması gereken seviyeye ulaşması, nikahı ve evliliği değerli görmesi, gerekli sorumluluklara hazırlık aşamasını tamamlamış olmasıdır. Toplumsal kabulü sağlayan sahih bir nikahtan itibaren de eşler arasında ilahi müdahale ile gelişecek olan meveddet, rahmet ve sükunet duygu ve hallerinin ne kadar önemli olduğunun farkında olması ve bunlara değer vererek taze ve canlı tutmak için üzerine düşeni yapması gereklidir.

Eş Seçimi ve Önemi

İnsan hayatındaki en önemli kararlardan biri; evlilik kararı ve eş seçimidir. Geleneksel dönemde daha çok aile büyükleri tarafından belirlenen bu karar günümüzde çoğunlukla bireylere kalmıştır.⁵³ Benzer alışkanlıklar, aynı değerler, ortak hayat görüşleri eş seçiminde tercih sebebi olarak belirtilebilir. Bu amaçla evlilik öncesi görüşme, Resulullah (s.a.v.)

⁵⁰ İbn Manzur, *a.g.e.*, III, 2052; Ragıb el-İsfehani, *a.g.e.*, s. 236.

⁵¹ Zemaşşeri, *a.g.e.*, II, 204.

⁵² Taberi, *a.g.e.*, XIII, 304; İbn Ebi Hatim, *a.g.e.*, V, 1631; Kurtubi, *a.g.e.*, IX, 408; İbn Kesir, *a.g.e.*, III, 525; Beğâvî, *a.g.e.*, III, 311; Ebu Hayyan, *a.g.e.*, IV, 436; Kasımî, *ea.g.e.*, IV, 2919; M. İzzet Derveze, *et-Tefsiru'l-Hadis*, Daru'l-Garbi'l-İslami, Beyrut 2000, II, 549; Elmalî, *a.g.e.*, IV, 189; Süleyman Ateş, *a.g.e.*, III, 430.

⁵³ Mediha Ürkmez, *Aile Kurmak Aile Olmak*, Çizgi Kitabevi, Konya 2007, s. 8.

tarafından teşvik edilmiştir. Evlenmek isteyen Muğire b. Şu'be'ye; "Onu bir gör, zira bu, evliliğin devamlı oluşuna vesiledir."⁵⁴ demiştir. Burada usulüne uygun görüşme ve anlaşarak evlenme esastır. Hatta; "Allah, bir erkeğin kalbine bir kadınla evlenme düşüncesi atarsa, o kimsenin o kadına bakmasında bir günah yoktur."⁵⁵ buyuran Resulullah (s.a.v.), bu konudaki tedirginlikleri de gidermiştir. Bu nedenle bu önemli birliktelik kararı öncesi, eşlerin uygun koşullarda birbirlerini görmeleri ve beğenmeleri, önemlidir.

Eş seçiminde belirleyici faktörlerden olan soy, zenginlik ve güzellik, kişinin kendi kazanımları değildir ve hayata geldiği anda onları hazır bulmuş olabilir. Oysa güzel ahlak, çaba gösterilerek irade ile kazanılan davranışlardır ve kişiye asıl rengi veren dokudur. Bu yüzden kadın ve erkek bir ömür geçirmeyi düşündükleri eşlerini seçerken, bu özelliklere dikkat etmelidirler. Bu, aile birliği ve devamlılığı açısından da önemlidir. Şimdi eş seçiminde belirleyici olan özellikleri inceleyim:

d-1 İnanç Birliği ve Dindarlık:

Eşlerde olması gereken en önemli özelliklerden inanç birliği, bu anlamda, fikirlere ve duygulara yön veren, anlam ve değer dünyasını şekillendirip hayat boyu takip edilecek yolu belirleyen bağlıdır. Bakara, 2/221. ayet bu önemli hususa dikkat çeker ve şöyle der: "Allah'a şirk koşan kadınlar ile, iman edinceye kadar evlenmeyin.." Bu ayete göre erkek, ailesini kurarken, böyle bir ayırım ile karşı karşıyadır. O halde müşrik bir kadın ile evlenmeyi nehyeden bu ayeti iyi anlamak gerekir. Bu ayetin nüzul sebebi olarak kaynaklarda şu olay nakledilmektedir: İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.v.), Haşimoğulları'nın kendisine eman verdiği ve sonra Müslüman olan Mersed b. Ebi Mersed'i Mekke'de esir Müslümanları kurtarması için gizlice oraya gönderir. Mekke'ye geldiği duyulan Mersed'in yanına, cahiliyede tanıdığı Anak isminde müşrik bir kadın gelir. Mersed Müslüman olunca bu kadın ile görüşmeyi bırakmıştır. Ancak geri döndüğünde onunla evlenip, evlenemeyeceğini Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sorar. Bunun üzerine evlenemeyeceklerini bildiren bu ayet nazil olur.⁵⁶ Bu rivayetten anlaşıldığına göre ayet, evlenecek eşler arasında iman konusunda bir ayrılık istemekte, kurulacak evlilik bağının iman etmişler arasında oluşturulması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ayetin devamında ise, "...Mümin bir cariye, hoşunuza gitse bile müşrik bir kadından elbette daha hayırlıdır." buyurulmaktadır. Bu bölüm ile ilgili

⁵⁴ Nesai, *a.g.e.*, VI, 69, Nikah, 17, Hadis: 3233.

⁵⁵ İbn Mace, *a.g.e.*, I, 599, Nikah, 9, Hadis: 1864.

⁵⁶ Kurtubi, *a.g.e.*, III, 454.

olarak kaynaklarda şöyle anlatılır: İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre, Abdullah b. Revaha'nın siyahi bir cariyesi vardı. Bir gün ona kızdı, sonra yaptığına pişman oldu ve durumu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e arz etti. Resulullah, onun nasıl bir cariye olduğunu sordu. Abdullah; "O, oruç tutar, namaz kılar, güzelce abdest alır ve Allah'tan başka ilah olmadığına senin de elçisi olduğuna şahitlik eder." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), "Ey Abdullah, o mümin bir kadındır." buyurdu. Abdullah da; "O halde yemin olsun ki onu azad edip evleneceğim." dedi. Bunun üzerine bir grup insan, cariyesiyle evlendiği için onu kınadılar. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.⁵⁷ Ayetten anlaşıldığı üzere, inanmış bir cariye ile evlenmek, başka güzel özelliklere sahip olsa bile müşrik bir kadından daha hayırlıdır. Bu insandaki iman üstünlüğü, diğer üstünlüklere göre tercih sebebi olmalıdır. O halde imandaki aynılık, eşler arasındaki uyumda önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailenin şekillenışı ve huzurunda dini yaklaşımlara karşı ortak tavır alışlar önemlidir. Bu konudaki farklı duruşlar ailenin huzurunu etkilemektedir. Buna göre inançtaki aynılık, eşler arası uyum noktasında önemli bir etmenddir. Ancak, arada inanç birliği olması, eşler arasındaki uyumu tek başına sağlayacak bir etmen olarak değerlendirilemez.

Dini yaşama biçimi olarak ele alabileceğimiz dindarlık konusunda ise, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şu vurgusuna dikkat etmek gerekir: "Kadın, şu dört şey için nikahlanır. Malı, soyu, güzelliği ve dini. Sen dindar olanı seç, evin bereketlensin."⁵⁸ Bu hadisten anlaşılan, güzellik geçici olabilir, mal kişinin dünya-ahiret dengesini bozabilir. Dinde de esas olan takvadır.⁵⁹ Soy, sop, aşiret, ırk gibi konular değildir. Dindarlık; ahlak, karakter, bilinç ve istikamet sahibi olup, bu değerleri hayata geçirebilmektir. Burada da ahlakı yaşama ve iyi huyun eş seçiminde tercih sebebi olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Özetle; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ısrarla dindar bir eşin evlilik için tercih edilmesini istemesinin sebebi üzerine düşünmek gereklidir. Eşler arasında inanç farklılığı, çeşitli huzursuzluklara yol açabilir. Aynı düşünce, duygu ve değer dünyasını oluşturabilecek bir paylaşımı sağlayan inanç birliği, huzurun teminini sağlayan uyum için önemli bir faktördür. İnanç farklılığı, rahmet, dayanışma ve sükunet temelleri üzerine yükseltilmesi gereken aile hayatını sarsabilir. İnançsızlık, ihaneti kolaylaştırabilir, eşlerin

⁵⁷ Kurtubi, *a.g.e.*, III, 458; İbn Kesir, *a.g.e.*, I, 584.

⁵⁸ Buhari, *a.g.e.*, VI, 123, Nikah, 15; Nesai, *a.g.e.*, VI, 69, Nikah, 15, Hadis, 3230.

⁵⁹ "Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır;" (Hucurat, 49/13)

fitne ve şerre kapılmasına yol açabilir. Emanet, doğruluk, dürüstlük, hayırlı olma ve hesap bilinci, zihinsel ağırlığını kaybedebilir. Allah'a, ahirete, hesap gününe ve dirilmeye inanmayı emreden bir dini inancı olmamak, kendi istekleri doğrultusunda gelişigüzel yaşamayı beraberinde getirecektir. Her şeyden önce insanı kötülükten engelleyecek bir dini ve doğru yola erdirecek bir kitabı olmayan kişinin, hayatı hangi sağlam ve değişmez değerler üzerine ördüğünü ve hangi değerler üzerine bir aile kurmayı istediğini bize sorgulatmalıdır. Hatta inançtaki hassasiyet derecesi bile, eşler arasındaki uyumun denge unsurlarından biridir. Aslında "dindarlık" vurgusundan kasıt da budur. Dini algılayış ve yaşayış biçimindeki uyum, eşler arasındaki uyumun önemli bir faktörüdür. Özellikle çocukların anne tarafından özenle işlendiği tekrar hatırlanırsa, konunun ehemmiyeti daha iyi anlaşılacaktır. Ancak, ailede eşlerin her ikisinin de duygu, düşünce, değer ve inanç unsurlarındaki değişmez niteliklere sahip oluşu ve bunları devam ettirmedeki samimi gayreti, ailenin birlik ve bütünlüğünü hem tesis etmede hem korumada önemlidir ve eşit sorumluluk gerektirmektedir.

d-2 Denklik:

Denklik konusunda kastedilen, birbirine uyum sağlayacak etmenlerdir. Aslında en önemli denklik konusuna şu ayet dikkatimizi çekmektedir: *"Zina eden erkek, zina eden veya ortak koşan kadından başkası ile evlenmez. Zina eden kadın da zina eden ve ortak koşan erkekten başkası ile evlenmez. Böyleleri ile evlenmek, haram kalmıştır."*⁶⁰ Bu ayetten anlaşılacak temiz bir nesil için, iffeti dikkate alan bir denklik anlayışının eş seçiminde dikkat edilmesi gereken bir unsur olduğudur. Üstelik bu durum, her dönem değerini kaybetmeyecek ve izafi de olmayacak bir etmendur. Mü'mine iffetli olmak ve iffetli olan ile evlenmek gerekir. İffetli önemsemeyenler önemseyenlerle bir değildir. Bunun dışında malda, soyda, eğitimde, yaştaki denklik anlayışları dönemlere göre değişebilmektedir. Bu nedenle din ve ahlak anlayışındaki denklik, hem kadında hem erkekte aranması gereken özelliklerdir. Ancak eşlerin, yaşları, görüşleri, anlayışları, hayat tarzları, öncelikleri, değer anlayışları, dindarlıkları, kültürleri, mal varlıkları birbirine ne kadar uyumlu olursa, evlilik birliği de o derece sağlam olacak ve kurulan yuva da devamlı olacaktır.

d-3 Sorumluluk Bilinci:

Toplumsal hayatın düzeninde sorumluluklar karşılıklıdır. *"İnsanoğlu kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?"* (Kıyame, 75/36) ayeti ile

⁶⁰ Nur, 24/3.

“Nihayet o gün yararlandığınız nimetlerden elbette hesaba çekileceksiniz.” (Tekasür, 102/8) ayetinden anlaşılan, insanın sorumluluk sahibi olduğu ve kendisine başta verilen akıl nimeti ile verilen diğer nimetlerden hesaba çekileceğidir. Aile, bu anlamda kişinin toplumsal sorumluluklarını arttıran bir ortamdır. Ancak “Erkek veya kadın, kim mü'min olarak iyi bir iş işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükâfatlarını yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz;”⁶¹ “Rableri onlara şu karşılığı verdi: Ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın amelini zayi etmeyeceğim. Sizler birbirinizdensiniz.”⁶² ayetlerinde Yüce Allah (c.c.), kadın olsun erkek olsun kendisine kulluk yolunda sarf edilecek hiç bir çabayı boşa çıkarmayacağını müjdelemiştir. Her bireyin kendine, ailesine, komşu, akraba ve dostlarına, çevresine, dinine ve insanlığa karşı yetkisi oranında sorumluluğu vardır. İnsan bu sorumlulukları yerine getirdikçe rahatlar, işi kolaylaşır ve mutlu olur. Sorumluluklar terk edildikçe veya ihmal edildikçe soruna dönüşür, bu da insanı huzursuz eder. Aile içinde herkes iyi niyetle üzerine düşeni yapar ve eşinin de en az kendisi kadar değerli olduğunu düşünürse, aile içinde sorunlar gelişmez, hatta büyümeden çözülebilir.

Eş seçimi konusunda özetle söylenilebilecek şey, kişinin eşinde olması gereken özellikleri belirlerken ve eş algısını oluştururken bu hususları dikkate alması gerektiğidir. Kişinin eşten beklentileri, eş algısı, dünya ve ahiret anlamında neye ne kadar önem ve değer verdiğinin bir yansımasıdır. Bu yüzden eş seçiminde dikkat edilecek ölçütler içerisinde ayet ve hadislerdeki yönlendirmeler, yerel ve kültürel değerler arasındaki ağırlığını ve önceliğini korumaya devam etmelidir.

2-Kur'an ve Hadislerde Ailenin Devamlılığını Sağlayan Değerler

Toplumun en küçük yapı birimi olarak aile, devamlılık gerektiren bir kurumdur. Evlilikte nikah ile birlikte, toplumun huzuru ve neslin devamı için karşılıklı söz verilmekte, kadın ve erkek arasında güçlü ve sürekli bir bağ kurulmaktadır. Ailede devamlılığının sarsılması durumunda ise, toplumsal bir takım huzursuzluklar meydana gelmektedir. Toplumun devamı ise, insan neslinin devamına bağlıdır. Bu özelliğiyle aile, neslin devamını sağlayan toplumsal bir yapıdır. Şüphesiz ailenin devamlılığını sağlamada kadına, erkeğe ve topluma önemli görevler düşmektedir. Bireylerin bu görevlerin bilincinde olarak, sorumluluklarını yerine getirmeleri, karşılıklı hoşgörü ve anlayış içinde, haklara da saygı göstererek ailenin devamlılı-

⁶¹ Nahl, 16/97.

⁶² Âl-i İmrân, 3/195.

ğini sağlamaları gerekir. Ancak güncel sorunlar arasında bireylerin hak sahibi olma ve haklılık şuurları kadar, sorumluluk şuurlarının olmadığını söylemek yanlış olmaz. Bu anlamda ailede hak-sorumluluk dengesinin sağlanmış olması, devamlılığı sağlamada önemli bir faktördür.

A-Kadının Sorumluluğu

Önce evliliği sürdürmede kadının sorumluluğunu ele alarak özellikle devamlılıkta kadının sorumluluğunun etkili olduğunu söylemek durumundayız. Sevgi, merhamet ve huzur kaynağı olan kadın, fitratının kendisine yüklediklerinin farkında olarak, evini bir yuva haline getiren eşidir. Bu yüzden ailede sadece kocanın değil, kadının da eşine karşı saygılı olması önemlidir.⁶³ Hz. Peygamber (s.a.v) de kadın-erkek bütün müslümanlara hitap ederek sorumlulukları şöyle hatırlatmaktadır: *“Hepiniz çobansınız ve hepiniz de maiyetinizde bulunanların hukukundan mesulsünüz. Âmirler maiyetindekilerin muhafızdır. Aile reisi, aile efradının çobanıdır. Kadın da kocasının evi ve çocukları üzerinde muhafızdır. Hepiniz muhafızınız ve hepiniz de idarenizde bulunanların hakkından sorumlusunuz.”*⁶⁴

Hz. Peygamber (s.a.v) hadislerinde kadınlara ait özellikleri eşine karşı saygılı, uyumlu ve dürüst olmak şeklinde ifade etmiştir. Buna göre kadın, ailede tüm yetenek ve imkanları ile eşinin yanında olmalı, gerekli özveri ve fedakarlığı yuvasının mutluluğu için temin etmelidir. O (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: *“Saliha bir hanım, eşine uyum gösteren, bir şey istediğinde yapan, onun yokluğunda nefesine ve malına ihanet etmeyendir.”*⁶⁵ *“Kadın beş vakit namazını kılar, yılda bir ay orucunu tutar, ırzını korur ve kocası ile uyumlu olursa, cennet kapıları ona açıktır.”*⁶⁶ Böyle davrananlar, hayırlı olanlardır. Kocasına destek olan hanımlara en iyi örneklerden biri şüphesiz Hz. Hatice'dir. Resulullah (s.a.v.), ilk vahiy alma tecrübesinin telaşını yaşarken kendisini şu sözlerle rahatlatıp, ona destek olmuştur: *“Endişe etme, Allah seni utandırmaz. Zira sen, yakınlarını gözetir, darda kalanlara yardımcı olur, muhtacı giydirir, misafire ikram edersin.”*⁶⁷

Kur'an, kocalarından bir anlayışsızlık görmeleri durumunda, kadınlardan aile birliğinin sürdürülmesi konusunda fedakar olmalarını isteye-

⁶³ Tirmizi, *a.g.e.*, XIII, 465, Rada', 10, Hadis: 1159; İbn Mace, *a.g.e.*, XVII, 595, Nikâh, 4, Hadis: 1852.

⁶⁴ Buhari, *a.g.e.*, I, 215, Cuma, 11; II, 146, Nikâh, 81.

⁶⁵ Nesai, *a.g.e.*, XVII, 596, Nikah, 5, Hadis: 1857.

⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, 191.

⁶⁷ Buhari, *a.g.e.*, II, 88, K. Tefsir, Alak, 1; İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-Kübra*, Leiden 1925, I, 195.

rek şöyle der: “Eğer kadın, kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ediyorsa, bir anlaşma ile aralarını düzeltmede karı koca üzerine bir günah yoktur. Sulh en hayırlı iştir. Zaten nefislerinde kıskançlık hazırlanmıştır. Eğer iyi geçinip arayı düzeltir, zulüm ve geçimsizlikten sakınırsanız, elbette Allah yapacağınız her şeyden haberdardır.” (Nisâ, 4/128) buyurarak, kadınlara anlaşmayı tercih etmelerini tavsiye etmiştir.⁶⁸ Buna göre ayetin hedefi, evliliğin devamlılığını sağlamak üzere, karı-koca arasında evliliğin bir değer olarak algılanmasını sağlayacak bir zihniyet oluşturmaktır. Ancak her şeyden önce bu ayet kadına, kötülüğe karşılık iyilikle davranmayı hatırlatmaktadır. Aradaki iletişim bu şekilde gerilirse, kadının bazı haklarından fedakarlıkta bulunması, evliliğin devamını sağlamada etkili olabilir. Hişam'dan gelen bir rivayete göre Hz. Aişe, bu ayetle ilgili olarak kadının girişiminin nasıl olacağı konusunda şöyle der: “Kadın, nafaka, giyim, sükna haklarından bir kısmını sana geri vereyim mi diye eşine sorar.”⁶⁹ Buna göre kadın, eşinin bu şekildeki yanlış davranışlarına rağmen, aileyi devam ettirmek adına bir takım haklarından vazgeçerek, fedakarlık gösterebilir.

Aynı şekilde ayrıldıktan sonra eşi ile barışmaya karar veren kadına da toplumun engel olmaması gereklidir. Sahabe döneminde eşi ile ayrılma kararı aldıktan sonra, barışmaya karar veren Cemile bt. Yesar, abisi Makıl'in engellemesi ile karşılaşınca, Bakara, 2/232. ayet nazil olmuş,⁷⁰ ve koca ile barışmaya çalışan hanımlara engel olunmaması gerektiği anlaşılmıştır. Aile huzurunu teminde ve evliliğin yürütülmesinde kadına düşen görevler ile ilgili olarak şu rivayet de önemlidir: Esmâ bt. Yezid b. Seken, kadınların sözcüsü olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelir ve şöyle sorar: “Biz sana iman ettik. Biz kadınlar, ev işleri ile sınırlıyız. Şehvetinizi gideriyor, çocuklarınızı doğuruyoruz. Siz erkeklerin cemaate katılma, hastaları ziyaret, cenazeye katılma, hac ve cihad gibi faziletli amelleriniz var. Sizden biriniz hac için evden çıkınca biz mallarınızı koruyup, çocuklarınızı yetiştiriyoruz. Biz bu ecri nasıl paylaşacağız?” Hz. Peygamber (s.a.v.) bunun üzerine çevresindekilere; “Siz dinin emirleri konusunda sorunlarını böyle güzel anlatanı gördünüz mü?” diye sordu ve bu soruyu şöyle cevapladı: “Ey kadınlar, eğer kadın kocasına güzel eşlik eder, onun rızasını ister, ona uyum gösterirse bu ona eşitlenmeyi sağlar. O zaman kadın, erkeğe ecir olarak eşit olur.”⁷¹ Söz konusu ayet ve rivayetlerden anlaşılan, aile huzurunun temininde ve sürekliliğinin sağlanma-

⁶⁸ Derveze, *a.g.e.*, VIII, 251; Elmalı, *a.g.e.*, III, 98; Süleyman Ateş, *a.g.e.*, II, 378.

⁶⁹ Buhari, *a.g.e.*, II, 184, K. Tefsir, Nisa, 24.

⁷⁰ İbn Ebi Hatim, *a.g.e.*, II, 426; İbn Kesir, *a.g.e.*, I, 631.

⁷¹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, VIII, 319.

sında kadının gayretinin önemli ve değerli olduğudur. Uyumunu sağlayacak şekilde yapıcı davranmak, hem kadına hem erkeğe düşen olumlu bir yaklaşımdır. İlgili ayetin sonunda Yüce Allah'ın her şeyden haberdar olduğunun hatırlatılışı, ailenin devamlılığında yana bir tavır olarak yorumlanabilir. Geçimi temin eden ve bunun için bazı şeyleri göze alan hangi taraf ise, o tarafın ailenin devamlılığı için yaptıklarından Allah Teala haberdardır.

B-Erkeğin Sorumluluğu

Ailede reisin erkek olduğu görüşü, çeşitli yönleri ile tartışılabilir. Aile reisi olarak eğer erkeği ifade edecek isek, onun ailede birliği ve devamlılığı sağlamada daha öncelikli bir sorumluluk yüklenmiş olduğunu, bunun aynı zamanda bir egemenlik ya da yetki üstünlüğü değil bir temsil görevi olduğunu eklememiz gerekir. Kur'an, aile reisi olarak erkeğe; *"Onlarla (kadınlarla) iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda bir çok hayır takdir etmiş bulunur."* (Nisâ, 4/19) buyurmaktadır. Bu ayete göre, koca, zarurî bir sebep olmaksızın hemen boşanmaya yeltenmemeli, verdiği mehri geri almak için uyumsuzluk çıkarmamalı, evliliği sürdürmede reisliğini kötü yolda kullanmamalıdır. Koca, kırgınlığa sebep olabilecek olaylarda sabır göstermeli, kadının haklarına riayet etmeli, sadece nefsinin hoşlanmamasını bahane etmemelidir.⁷²

Yine kocalarına karşı isyankâr davranan kadınların geçimsizlikleri konusunda kocaya, *"Fenalık ve geçimsizliklerinden endişe ettiğiniz kadınlarınıza gelince, önce kendilerine yumuşaklıkla öğüt verin. Eğer söz dinlemezlerse kendilerini yataklarda yalnız bırakın. Yine dinlemezlerse, (hafifçe) dövün. Size itaat ettikleri takdirde kendilerini incitmeye de bahane aramayın"* (Nisâ, 4/34) der. Bu sorunda koca, eşine uygun bir dille nasihat eder. Yatağında yalnız bırakma başka bir çaredir. Üçüncü çareye gelinceye kadar da sorun çözümlenmelidir. Şüphesiz kadına karşı onur kırıcı bir harekette bulunduğu, davranışının yanlışlığını ona fark ettirme imkanı kocanın elinden çıkar. Çiftlerin arasında olması gereken meveddet ve rahmet duyguları zarar görür. Hatta bu türlü bir şiddet görmek, boşanmayı hiç düşünmeyen kadına boşanmayı düşündürebilir. Bugün fiziksel şiddet maduru kadınların açıkları ve adı "şiddetli geçimsizlik" olarak kayıtlara geçen davalar azımsanmayacak ölçüdedir. Çocukların eğitiminde dahi dayağın yerinin olmadığı konusu tartışılıyorken, evlenme sorumluluğunu üzerine almış yetişkin bireylerin birbirlerine davra-

⁷² İbn Ebi Hatim, *a.g.e.*, III, 902; Derveze, *a.g.e.*, VIII, 56; Elmalı, *a.g.e.*, II, 534; Süleyman Ateş, *a.g.e.*, II, 233.

nışlarının yanlışlığını fark ettirme usulleri, fiziksel şiddetten geçemez. Kur'an'ın üçüncü olarak bu çareden bahsediyor oluşunu, "hangi dönemde eşlerin uyumunu sağlayacak bir anlaşma yöntemi olarak algılanırsa o zaman başvurulabilir" şeklinde açıklamak yerinde olacaktır. Bugün aile reisinin öfkesini boşaltma nesnesi olarak kadını görebilmesi anlayışına kapı aralıyormuş gibi algılanan bu üçüncü çarenin, ayetin genel mesajı ve sünnetin ışığında, insan hakları prensiplerine de uygun olarak anlaşılması gereklidir. Bu nedenle "dövmenin hafif bir dövme olduğu, eğitim amaçlı olduğu, kocaya bir keyfilik vermediği" yönünde yapılacak bir yoruma da katılmak mümkün değildir. Şiddetin ölçüsünü tayin etmenin mümkün olmayışı ile ve gelinen insanlık bilincinde bu davranışın bir eğitim değil, açıkça onur kırıcı bir davranış olarak nitelenme anlayışları ile bu tür bir yorum gelişmektedir. Aslında bugün, diğer iki çarede dahi sözel olarak onur kırıcı tarzda konuşma ve hakaret, ya da yatağı ayırma uygulamasında yine kişiliği zedeleyen psikolojik baskı davranışlarının ne olduğunun, ölçüsünün ve imkanının tartışılabilmesi gereklidir.

Bu ayette dikkat edilecek diğer konulardan biri, sorunun çiftler arasında çözülmesinin istenmesidir. Oysa günümüzde eşlerin birbirleriyle sorunlarını paylaşmadan önce, üçüncü kişiler ile paylaştıkları ve bu kişilerin evliliğe karıştıkları, hatta çiftlerin aralarındaki sorunların varlığını başkaları aracılığı ile öğrendikleri görülebilmektedir. Bu durum, eşlerin kendilerine, birbirlerine ve evliliklerine duydukları saygı anlayışını bireylere tekrar ciddi biçimde sorgulatmalıdır.

Erkeğin tüm aile fertlerine karşı önemli başka bir görevi de helal rızık kazanmaktır. Aile kuran bir erkeğin bu sorumluluğun farkında olması gerekir. Böyle bir gelir sahibi olmanın önemini farkında olmayan bir kişinin uzun süreli bir evlilik yapması mümkün değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu yüzden "Nefsinin ihtiyaçlarını karşılamak için bir sadakadır. Çocuğuna yedirip içirmen senin için bir sadakadır. Eşine yedirip içirmen senin için bir sadakadır..."⁷³ buyurarak, aile için harcanan paranın hayır için harcanmış faziletli bir harcama olduğunu ifade etmiştir. "Müminlerin iman bakımından hayırlı olanı ahlaken en güzel olanlarıdır. Sizin en hayırlınız kadınlara karşı en iyi ve nezaketli olanınızdır."⁷⁴ diyerek de, aslında geçinmenin önemini ve sorumluluğunu genel anlamda erkeklere hatırlatmıştır.

⁷³ Buhari, *a.g.e.*, I, 20, İman, 41; İbn Mâce, *a.g.e.*, XVIII, Ticâret, 1, Hadis: 2138.

⁷⁴ Tirmizi, *a.g.e.*, XIII, 466, Rada, 11, Hadis: 1162.

C- Toplumun Sorumluluğu

Toplum, evliliğin olumlu olarak algılanmasında ve bireylerin evliliğe hazırlanmasında önemli işlevlere sahiptir. Özellikle çiftlerin birbirini tanımasında ve aralarındaki denkliliği sağlamada, aktif rol oynamalıdır. “Ve içinizden bekâr olanları ve kadın ya da erkek kölelerinizden evlenmesi uygun olacak olanları evlendirin...” (Nur, 24/32) ayeti bu aktif göreve işaret eder. Evlilik öncesindeki bu aşamalarda toplumun bireylere yönelik yapıcı, yerinde ve dengeli rehberliği, sağlam ailelerin kurulmasında etkili olduğu gibi, yanlış evliliklerin önlenmesinde de hayati bir işleve sahiptir. Özellikle üzerinde durulması gereken, toplumun insan sorumluluğundan uzak durarak, bu görevini asla ihmal edemeyeceğidir.

Aile içinde bir anlaşmazlık olduğunda ise, her iki aileden temsilcilerin sorunu çözmek üzere yardım etmesi, ailenin devamlılığı için önemli toplumsal bir görevdir. “Eğer karı-koca arasının açılmasından endişe ederseniz, bir hakem erkeğin ailesinden, bir hakem de kadının ailesinden kendilerine gönderin. Eşler barışmak, hakemler de barıştırmak isterlerse, Allah aralarını uzlaştırır.” (Nisa, 4/35) ayetine göre, geçimsizlikten şikâyette bulunulduğunda aile çevresinden seçilen hakemler, sorunun çözümünde aktif görev yapar, tarafları dinler, gerekli çözümleri sunar ve kavgınlıkları giderirler.⁷⁵ Bu uygulamada asıl hedef de ailenin devamlılığını sağlamaktır, ancak bu uygulama yargılayıcı bir anlayışla haklı ve haksız olanı tespit değil, uyumun yeniden tesisi üzerine çaba sarfetmeyi içermektedir. Bir anlamda toplumsal kınamanın devrede olduğu ve yakından hissedildiği ailelerde bu yapı, sorunların çözümünde etkili olmakta, aileyi adeta dışarıdan güvenlik duvarına almakta ve ailenin manevi atmosferi korunmaktadır. Ancak, güncel yaşamda çok da pratiğini görmediğimiz aile hakemleri uygulaması, yerini yavaş yavaş aile ve evlilik danışmanlarına bırakmaktadır. Bunun yararlı ya da zararlı yönleri ayrıca tartışılmalıdır.

D-Ailenin Mahremiyeti

İnsanın kendi özel hayatı ve aile hayatı, mahremiyet alanıdır. İşte bu yüzden özel hayatın gizliliği veya mahremiyeti konuları, kişinin hak ve hürriyetleri bağlamında ele alınan konulardır. Kur’an’da bu konu ile ilgili olarak Ahzab 33/53.⁷⁶ ayet ele alınabilir. Bu bağlamda Hz. Peygamber’in

⁷⁵ İbn Ebi Hatim, *a.g.e.*, III, 946; Derveze, *a.g.e.*, VIII, 112; Elmalı, *a.g.e.*, II, 560, Süleyman Ateş, *a.g.e.*, II, 278.

⁷⁶ “Ey iman edenler! Peygamberin evlerine vaktine bakmaksızın ve yemeğe izin verilmedikçe girmeyin. Fakat çağırıldığınız vakit girin. Yemeği yediğinizde de hemen dağılın. Sohbet etmek için de izinsiz girmeyin. Çünkü bu haliniz peygamber-

evine izinsiz girilmemesi, eşlerinden bir şey istendiğinde perde arkasından istenmesi gibi uyarılar yapılmıştır.⁷⁷ Yine Nûr, 24/27-28.⁷⁸ ayetlerde başkalarının evine girerken müsaade alınması, selam verilmesi gibi ailenin mahremiyetini korumaya yönelik bir takım tedbirlerden bahsedildiği görülmektedir.⁷⁹ Bu şekilde ele alabileceğimiz aile mahremiyeti konusunda, aileyi bir değer olarak kabul edip, onu korumaya yönelik tedbirlerin ayet çerçevesinde düzenlendiğini ifade etmemiz mümkündür. Temelde bu mahremiyet, eşler arası ilişkilerdeki mahremiyete saygı duyulmasına dayalıdır.

A- İmtihanın Farkında Olmak

İnsan hayatı bir çok olay ile şekillenmekte ve bir yandan bu olaylar ile imtihan olmaktadır. Nitekim Yüce Allah (c.c.); "*Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. Bununla beraber Allah çoğunluğu affeder.*"⁸⁰ buyurarak insanın rolünü açıklamaktadır. Aile olarak yaşananlar da başa gelen bu sıkıntıların bir bölümüdür. Hastalık, sağlık, varlık, yokluk dünya hayatının imtihanlarıdır. "*Şüphesiz Biz, yeryüzü üzerindeki şeyleri ona bir süs kıldık; onların hangisinin daha güzel davranışta bulunduğunu deneyelim diye.*"⁸¹ Ve; "*Her nefis ölümü tadıcıdır. Biz sizi, şerle de, hayırla da deneyerek imtihan ediyoruz ve siz Bize döndürüleceksiniz.*"⁸² ayetleriyle Yüce Allah (c.c), kimlerin daha güzel davranışlarda bulunacağını ortaya çıkması için, kadını da erkeği de denemekte olduğunu bildirmiştir. Özellikle şu ayet bu konuya daha çok açıklık getirmektedir: "*Andolsun, Biz sizi biraz korku, açlık ve bir*

---

bere eziyet veriyor, ama o sizden utanıyor. Fakat Allah gerçeği söylemekten utanmaz. Hem O'nun hanımlarına bir ihtiyaç soracağınız vakit de perde arkasından sorun. Böyle yapmanız hem sizin kalbleriniz ve hem de onların kalbleri için daha temizdir..." (Ahzab, 33/53)

⁷⁷ Taberi, *a.g.e.*, XXII, 38; İbn Ebi Hatim, *a.g.e.*, X, s. 3147; Kurtubi, *a.g.e.*, XIV, s. 223; İbn Kesir, *a.g.e.*, VI, s. 450; Begavi, *a.g.e.*, VI, 369; Ebu Hayyan, *a.g.e.*, VII, 205; Elmalı, *a.g.e.*, VI, s. 9; S. Ateş, *a.g.e.*, VII, 192.

⁷⁸ "*Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi farketirip ev halkına selam vermedikçe girmeyin. Bu sizin için daha iyidir. Herhalde bunu düşünüp anlarsınız. Orada kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, "Geri dönün!" denilirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha temiz bir davranıştır. Allah, yaptığınızı bilir.*" (Nur, 24/27-28)

⁷⁹ Taberi, *a.g.e.*, XVIII, s. 115; İbn Ebi Hatim, *a.g.e.*, VIII, s. 2566; Kurtubi, *a.g.e.*, XII, s. 212; İbn Kesir, *a.g.e.*, VI, 32; Begavi, *a.g.e.*, VI, 29; Ebu Hayyan, *a.g.e.*, VI, 409; Elmalı, *a.g.e.*, VI, 331; S. Ateş, *a.g.e.*, VI, s. 174; Bayraklı, *a.g.e.*, XIII, S. 367.

⁸⁰ Şura, 42/30.

⁸¹ Kehf, 14/7.

⁸² Enbiya, 21/35.

parça mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabır gösterenleri müjdele.”⁸³ şeklinde bildirerek, hayatlarının sonuna kadar kadını da erkeği de çeşitli olaylarla deneyeceğini, tüm bunlara sabır gösterebilenlere ise rahmetiyle karşılık vereceğini haber vermiştir. Dünya hayatındaki imtihanın gereği olarak, tüm bu şartlar karşısında kadın ya da erkek olsun her kim güzel ahlak sahibi olup salih amellerde bulunursa, Allah o kişilerin dünyada ve ahirette en güzel karşılığı bulacaklarını bildirmiştir.⁸⁴ Ancak bu imtihanlardan birinin aile oluşu, sorunları çözmede mümin için önemli bir veridir: “Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olabilecekler vardır. Onlardan sakının... Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır.”⁸⁵ Burada Yüce Allah (c.c.), eş ve çocuğun imtihan olduğunu bildirmiştir. Ancak, sabır gösterir ve gerekeni yaparsa da mümin bunun karşılığını mutlak surette görecektir.⁸⁶ Müminin, ailesinin aynı zamanda kendi imtihanı olacağını bilme şuuru ile yaşaması, karşısına çıkan sorunlara imtihan nazarı ile bakabilmesi, evliliklerin devamlı oluşunda önemli bir etmendir diyebiliriz. Zira bu şuur, sorunlar karşısında kolay karar vermemeyi, hemen mücahededen vazgeçmemeyi, sabırlı olmayı, etraflı düşünmeyi ve gayretli olmayı sağlayacaktır.

Değerlendirme

Toplumsal yapının merkezi bir unsuru olan aile, bugün boşanma sayılarındaki artış ve kolay boşanmalarda da görüldüğü gibi çeşitli risklerle karşı karşıyadır. “Ben” duygusunun “biz” duygusu üzerine hakim olmasıyla birlikte, toplumun birey ve aile hayatı üzerindeki etkisi de azalmaya başlamıştır. Hatta evlenip, aile kurmak bir değer olarak algılanması gerekirken, evlenmemek, bekarlığı tercih etmek uygun olmayan bir davranış

⁸³ Bakara, 2/155.

⁸⁴ “Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler; andolsun, ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Bu mükâfat, Allah tarafındandır. Allah; karşılığın güzeli O’nun katındadır.” (Al-i İmran, 3/195)

⁸⁵ Teğâbun, 64/13-14.

⁸⁶ “Erkek olsun, kadın olsun, her kim de mümin olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.” (Nisa, 4/124); “Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmaktada olduklarının en güzeli ile veririz.” (Nahl, 16/97); “Kim bir kötülük işlerse, onun kadar ceza görür. Kim de kadın veya erkek, mümin olarak faydalı bir iş yaparsa işte onlar, cennete girecekler, orada onlara hesapsız rızık verilecektir.” (Mü’min, 40/40)

olarak nitelendirilmemekte, nikahsız birliktelikler, “seviyeli birliktelik” olarak adlandırılıp, özendirilmektedir. Herhangi bir hukuki yaptırım olmayıp, adeta sembolik bir değere indirgenmiş olan dini nikahın da özellikle ikinci evlilikler için gizli bir perde görevi edinmiş olması, ayrıca değer açısından ele alınıp incelenmesi gereken bir durumdur. Evlenen ikinci kadının hukukunu ortaya koyamayıp onu değersizleştiren, birinciye haksızlık ve zulüm kapısını açan, aile içi dengeleri bozan ve her şeyden önce eşler arasında birliği ve bütünlüğü sarsan dini nikah perdeli evlilikler, bugün aile birliğini ve devamlılığını sarsan önemli bir sorun haline almıştır.

Genel anlamda bir değer aşınmasının ve ahlaki erozyonun yaşandığı bir gerçektir. Bunun aile hayatına ve kadın-erkek ilişkisine yansımaması ise mümkün değildir. Bu anlayışları önlemede toplumun aile ve nikah algısında, Kur'an değerleri ve sünnet örnekliliğinin, mevcut hukuk düzenini, insan hak ve özgürlük anlayışı çerçevesini göz ardı etmeden, bireyler için bir değer ifade edecek şekilde etkin bir faktör olarak algılanması gereklidir. Bu tür bir algının devamlılığının sağlanmasında toplumun her kesiminin üzerine düşen görevler bulunmaktadır.

O halde her şeyden önce, mutlu ve huzurlu evlilikler için, bireyin anlam ve değer arayışını tamamlamış olması, evliliğin gerektirdiği duygusal ve ahlaki olgunluğa da erişmiş olması önemlidir. Bu tür bir evlilik algısında sevgi, bağımlılığı değil bağılılığı sağlayacak bir etken olacak, merhamet de acımak anlamından uzaklaşıp, karşılık beklemeden iyilikte bulunmak ya da zarar vermeme endişesini taşımak anlamına gelecek ve merhamet belki de eşler arasındaki en iyi yorumuna evlat sahibi olunduktan sonra ulaşacaktır. Böylece tutarlı ve kararlı bireylerin kurdukları ailelerde, saygı, sevgi, bağıllık, hoş görü ve fedakarlığı yaşamak, aradaki ilişkiyi de rikkat ve ihsan derecesinde bir hassaslık üzerine kurmak mümkün hale gelecektir.

Evlenmek, bu anlamda insan hayatı için bir denge unsurudur. Dolayısıyla insan aile kurmakla, kendi kişisel alanı ile toplumsal alandaki gerçek yeri arasında bir denge oluşturmaktadır. Bu nedenle evlilik, ayet ve hadislerde teşvik edilmiş, insan zihninde olumlu bir unsur olarak algılanması sağlanmıştır. Daha sonra da aile içinde eşler arasında karşılıklı hak ve sorumluluk alanlarına temas edilerek, eşlerin birbirlerinin ihtiyaçlarını dikkate almaları, dengeyi sağlayıp, aile huzurunu temin etmek ve evliliği devam ettirmek açısından önemli görülmüştür. Bu nedenle aile hayatında birlikte yaşam alanları, karşılıklı anlayış ve hoşgörüyü desteklenmelidir. Şüphesiz evlilik, karşılıklı rakiplik alanı değil, eşin iyi ve mutlu halinden beslenen bir yaşam-destek ve gelişim alanıdır. Bunları dikkate aldığımızda bir güç-mücadele ilişkisinin ailede olamayacağı anlaşılmaktadır. Meselelerde haklı

olmak ise, tamamen şartlara göre değişen bir durumdur. Bu hak konusunun, eşlerin birbirlerinin haklarını öncelimenin dışında, kendi kişisel konularında ne kadar haklı olduklarının eşleri tarafından kabul görmesi ya da görmemesi problemidir. Ancak, haklı olmak ve bu hakkı eşten talep etmek, hakkı almak için mücadele etmek ve almak, kadın olsun erkek olsun her zaman mutluluğu ve huzuru sağlayan bir unsur olmamaktadır. Hatta işi boşanmaya kadar vardırıan çiftlerde aile birliğini bozma pahasına hakkı almış olmak, kişiye hep mutluluk getirmemektedir. Bu nedenle haklar konusunda aile huzuru için gerektiğinde fedakarlık etmek, hem kadının hem de erkeğin dikkat etmesi gereken bir konudur.

Evlilik, sorumluluk ve fedakarlık gerektiren, meveddet ve rahmet gibi duygusal yönü ağırlıklı olan bir birlikteliktir. Evlilik kararı verilerek başlanılan aile kurma sürecinin devamı, kararlılık ve tutarlılık gerektirmektedir. Burada, verilen sözün yerine getirilmesi söz konusudur. Huzur ise, ailenin birliği ve devamlılığı için mutlaka gerekli olanıdır. Bu konuda kadın; iyi bir müslüman, akıl ve duygu dengesine sahip, güçlü, sorumluluklarının bilincinde, fedakar, sabırlı ama her şeyden önemlisi merhametli ve sükunet kaynağı olmanın bilincinde iyi ve sadık bir eş ve iyi bir eş olmayı önceleyen bir yaklaşımla evini yuva haline getiren iyi bir anne olmayı hedeflemelidir. Bu konuda erkeğin de iyi bir müslüman, akli ön plana aldığı kadar duyguları ihmal etmeyen, dengeli, gücünü hayra kullanan, sorumluluklarının farkında ve bunun gereğini yapan, sadakatinden şüphe duyulmayacak şekilde güvenilir, merhametli, evini, eşini ve çocuklarını önemseyen, iyi bir eş ve iyi bir baba olmayı hedeflemesi önemlidir. Her şeyden önemlisi; “Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır;” (Hucurat, 49/13) ayeti gereğince aile içinde kul hakkına dikkat edilerek, aile içi huzurun temini için, her iki cinsin de gayret göstermesi gereklidir.

KAYNAKLAR

- AHMED b. Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- ALTUNTAŞ, Ramazan, *İslam’da Ailenin Önemi ve Çözülme Sebepleri*, Diyanet Aylık Dergi, Mayıs, 2005.
- ATAR, Fahrettin, “*Nikâh*” DİA, XXXIII, İstanbul, 2007.
- ATEŞ, Süleyman, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, bty.
- BAYRAKLI, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2003.

BEGAVİ, Ebu Muhammed Hüseyin b. Mes'ud, **Mealimu't-Tenzil**, Daru't- Tayyibe, Riyad, 1409.

el-BUHARİ, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim, **el-Camiu's-Sahih**, I- XXIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

CİVELEK, Esengül, **Aile İçi Şiddetle Mücadele**, KSGM Yayınları, Ankara, 2008.

ÇİFTÇİ, Ali, **Aile Rehberi**, T.C. Başbakanlık ASAGEM Yayınları, Ankara, 2005.

DALGIN, Nihat, **Aile Kurumunun Nikah Aşaması İle İlgili Sorunları ve Kaynakları**, D.İ.B. Aileye İlişkin Sorunlar İstişare Toplantısı, Ankara, 2008.

DEMİR, Ömer, ACAR, Mustafa, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.

DERVEZE, Muhammed İzzet, **et-Tefsiru'l-Hadis**, Daru'l-Garbi'l-İslami, Beyrut, 2000.

EBU DAVUD, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak, **es-Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

EBU HAYYAN el-Endülüsî, **Bahru'l-Muhit**, Daru Kütübî'l-İlmîyye, Beyrut, 1993.

HATEMİ, Hüseyin, **İlahi Hikmette Kadın**, İstanbul, 2000.

İBN EBİ HATİM, Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Razi, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim**, Riyad, 1997.

İBN HACER, Şehabuddin Ahmed b. Ali el-Askalani, **el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe**, Mısır, 1939.

İBN KESİR, İsmail b. Ömer, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim**, Daru't-Tayyibe, Riyad, 1999.

İBN MACE, Muhammed b. Yezid Ebi Abdillâh, **es-Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

İBN MANZUR, Ebu'l-Fazl Cemaleddin b. Muhammed, **Lisanü'l-Arab**, I-VI, Daru'l-Mearif, Kahire, bty.

İBN SA'D, **et-Tabakatü'l-Kübra**, Leiden, 1925.

KARAMAN, Hayrettin, **İslam'da Kadın ve Aile**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006.

el-KASİMİ, Muhammed Cemaluddin, **Mehasinu't-Te'vil**, byy, 1957.

KIRCA, Celal, **Hayatın İçinde Hayat İle Birlikte Kur'an'ı Anlama**, Marifet Yayınları, İstanbul, 2010.

el-KURTUBİ, Ebu Abdillâh Muhammed, **el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an**, I-XXIV, Müessesetü'r-Resaile, Beyrut, 2006.

MARSHALL, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürçü), Bilim Sanat Yayınları, Ankara, 1999.

MARTI, Huriye, **İdeal Bir Eş Olarak Hz. Peygamber**, Balıkesir Kutlu Doğum Haftası Aile Sempozyumu, 2009.

MÜSLİM, b. Haccac, Ebu'l-Huseyn en-Nisaburi, **el-Camiu's-Sahih**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

en-NESAİ, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, **es-Sünenü'l-Kübra**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

ÖZEL, Mustafa, **Kur'an'da Sekine Kavramı**, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2005.

er-RAZİ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahrüddin, **et-Tefsiru'l-Kebir (Mefatihü'l-Gayb)** İstanbul, 1308.

er-RAZİ, Muhammed b. Ebi Bekr b. Abdülkadir, **Tefsiru'l-Garibu'l-Kur'an**, (tahk. Hüseyin Elmalı), Ankara, 1997.

es-SALEBİ, Ebu İshak Ahmed el-İmam, **el-Keşf ve'l-Beyan**, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, 2002.

Sosyal Araştırmalar Merkezi (SEKAM), **Türkiye'de Aile Araştırması**, Sekam Yayınları, İstanbul, 2010.

et-TABERİ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, **Camiu'l-Beyan an Te'vili Ay'il-Kur'an**, Kahire, 1954.

et-TİRMİZİ, Ebu İsa Muhammed b. İsa, **es-Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

TUĞLACI, Pars, **Okyanus Türkçe Sözlük**, Pars Yayınevi, İstanbul, 1971.

ÜRKMEZ, Mediha, **Aile Kurmak Aile Olmak**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2007.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Azim Dağıtım, İstanbul, bty.

ez-ZEMAŞERİ, Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer, **el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil fi Vücuhi't-Te'vil**, I-IV, el-Mektebetü't-Tevfikıyye, Kahire, bty.